

Motion till riksdagen

1987/88:Ub808

av Nils Carlshamre m. fl. (m)

om utbildningsfrågor inom hälso- och sjukvården

Vi har vid tidigare riksmöten föreslagit vissa förbättringar inom vårddyrkesutbildningarna såväl på gymnasie- som högskolenivå och vi återkommer i denna motion med krav härom.

Utbildningsfrågorna inom hälso- och sjukvården har på senare år varit föremål för en livlig debatt med hänsyn till patientens trygghet och medicinska säkerhet i en alltmer tekniskt komplicerad vård. De svenska sjuksköterskornas kompetens har t. ex. ifrågasatts i de övriga nordiska länderna. Samtidigt har sjuksköterskorna anförtrotts allt fler uppgifter, som tidigare åvilat läkarna, och försöksverksamhet pågår t. ex. med medicinförskrivningsrätt för vissa distriktssköterskor. Den ökade satsningen på vård i hemmet ställer ökade krav på självständighet och god yrkeskunskap hos såväl sjukvårdsbiträden som undersköterskor och sjuksköterskor.

Vi konstaterar, att någon proposition i anledning av ÖGY (Översyn av gymnasieskolans yrkesinriktade linjer) och tillträdesutredningen ännu ej avlämnats. Enligt budgetpropositionen kommer, vad gäller den yrkesinriktade utredningen, endast viss försöksverksamhet att senare föreslås. Vi vill redan nu ange våra principiella riktlinjer för en *vårdutbildning med kvalitet* på alla nivåer.

Gymnasieskolans vårdlinje bör förlängas

ÖGY har förordat en förlängning av den gymnasiala vårdlinjen till tre år. Vi finner en sådan förlängning helt nödvändig och beklagar att regeringens intentioner enligt propositionen inte tycks sträcka sig längre än till en treårig försöksperiod i vissa kommuner och regioner. Utökningen i tid inom gymnasieskolans vårdlinje bör användas till allmänna ämnen – svenska, engelska, naturkunskap och matematik – samt vårdpraktik.

Praktikperioderna bör byggas upp i en logisk följd och praktikplatserna väljas med omsorg.

Inom vårdutbildningarna är en viss mognad samt lämplighet för yrkesområdets särskilt viktiga faktorer. Vi anser därför inte att vårdutbildningarna bör prioriteras för 16-åringar. Tvärtom bör viss relevant arbetslivserfarenhet från vårdområdet meritvärderas vid ansökan. Gymnasieskolans vårdutbildningar bör ge såväl god allmänbildning som gedigna fackkunskaper.

I all vårdutbildning bör beaktas att vårt samhällsmönster har förändrats

mycket på några årtionden. En stor andel av befolkningen är invandrare, flyktingar, adopterade och utbytesstudenter. För att fungera väl inom serviceyrken inom vården krävs bl. a. goda språkkunskaper och kännedom om andra kulturer. Därför bör på lämpligt sätt viss undervisning i religionskunskap och vårdetik ingå.

En förbättrad utbildning vid gymnasieskolans vårdlinje kommer patienterna till godo genom att vårdbiträden och undersköterskor blir välutbildade i sina yrken. Den kommer också att bättre förbereda eleverna för utbildning vid högskolan.

Matematik bör införas som *obligatoriskt ämne*. Innehållet i kursen bör befästa och vidareutveckla högstaets kurs med praktiska övningar som är tillämpliga inom vårdområdet, t. ex. procenträkning, sortomvandlingar och överslagsberäkningar. Det förekommer alltför ofta att patienter får fel dos av läkemedel beroende på bristande matematiska kunskaper – ett faktum, som sjuksköterskornas och sjuksköterskeelevernas organisationer har bekräftat genom egna undersökningar.

Naturkunskap bör också införas som *obligatoriskt ämne* och ge yrkesanpassade kunskaper i fysik, kemi och biologi.

Engelska bör läsas under hela gymnasieutbildningen och ge såväl allmänna kunskaper som kunskaper i "sjukvård Engelska".

Sociala servicelinjen

ÖGY-utredningen föreslog att sociala servicelinjen skulle bibehållas som separat utbildningslinje men med viss möjlighet till samverkan med vårdlinjen. Vi anser att det finns vissa vinster att göra med en *samordning* mellan dessa utbildningar och välkomnar de försök som görs med sådan utbildning. Vi förutsätter att en noggrann utvärdering görs. Det borde vara en fördel för patienten/pensionären att antalet personer, som gör tjänster i hemmet, kunde minska. Ett av dagens stora vårdproblem är det stora antalet personer som besöker äldre, handikappade och sjuka i hemmen. Inte minst i glesbygdsområden borde det vara praktiskt och ekonomiskt att *en* person kunde utföra såväl sjukvård som social service. Samma person borde med andra ord både kunna koka vällingen och ge injektioner. Det viktigaste är, enligt vår mening, helhetssynen på den hjälpbehövande människan.

Rekryteringsproblem

Till vår dyrkena över huvud taget, men särskilt till sociala servicelinjen, råder i dag stora rekryteringsproblem. Detta har lett till att antagningskraven sänkts betänkligt och att eleverna till sociala servicelinjen inte sällan antas till en utbildningsplats på sitt sistahandsval.

Kvaliteten i utbildningen är mycket viktig inom ett arbetsområde, där yrkesutövarna skall svara för såväl vård som service, matlagning och kuratorsuppgifter till äldre, sjuka, barn och handikappade. Det ligger makt på framför allt huvudmännen att göra arbete inom social service och vård mer attraktivt. Förutom bättre löne- och anställningsförhållanden gäller det att höja yrkesområdets status genom att upprätthålla och t. o. m. höja kvalitets-

kraven. Vi anser att den av oss förordade samordnade utbildningen kan vara en väg att gå för att göra yrkesområdet mer attraktivt.

Någon form av lämplighetsbedömning och eventuell försöksverksamhet med återinförande av s. k. provelevtid borde kunna prövas vid tillfälle till utbildningen. Genomgångna specialkurser på gymnasiet borde också kunna tillgodoräknas, liksom yrkesinriktad arbetspraktik. Att ställa ökade krav torde vara ett sätt att göra vårddyrkena mer attraktiva och höja deras status.

En bättre sjuksköterskeutbildning

Vi har i tidigare motioner framfört behovet av ökade inträdeskrav till vårdhögskolorna och har däri fått medhåll av tillträdesutredningen.

Erfarenheterna har visat att det inte räcker med 3 i betygspoäng från gymnasieskolans vårdlinje för att med tillfredsställande resultat klara utbildningen vid vårdhögskola!

Den föreslagna förlängningen av gymnasieskolans vårdlinje med ett år är en viktig åtgärd – under förutsättning att utbildningen ger ökade kunskaper i *matematik, naturkunskap, svenska och engelska*. Vi vill nu liksom tidigare särskilt betona vikten av god utbildning i *läkemedelsräkning* i all vår utbildning.

Vi vill därvid hänvisa till det riksdagsuttalande som gjordes år 1983 om ökad säkerhet inom läkemedelshanteringen. UHÄ har därefter i olika sammanhang verkat för ökade kunskaper i läkemedelsräkning samt uppmärksammat behovet av bättre kunskaper i matematik och naturvetenskapliga ämnen över huvud taget. Ännu återstår mycket att göra, då förkunskaperna i matematik och undervisningen i läkemedelsräkning varierar mycket mellan olika skolor och då såväl sjuksköterskor som elever förklarat att uppenbara kunskapsbrister föreligger.

Rekryteringssituationen till den landstingskommunala högskolan är fortfarande det dominerande problemet för vårddutbildningarna. På senare år har därför alltmer ifrågasatts om gymnasieskolans vårdlinje skall vara den enda rekryteringsbasen för vårdhögskolan. *Vårdinriktade kompletteringskurser* som påbyggnad på gymnasieskolans teoretiska linjer har visat sig vara en bra rekryteringsväg till sjuksköterskeutbildningen.

Enligt UHÄ:s slutrapport från uppföljningen av vård 77-reformen har förkunskaperna inom vårdhögskolan varierat mycket och har i många fall varit lägre än väntat, särskilt de matematiska kunskaperna. Värde av vårdlinjen som grundutbildning för sjuksköterskeutbildning har ifrågasatts av många lärare: "På konferenser har ofta framförts att den vårdinriktade kompletteringskursen utgör en bättre grund för hälso- och sjukvårdslinjen än vad vårdlinjen gör."

Erfarenheterna tyder alltså på att den av ÖGY-utredningen föreslagna förlängningen av vårddutbildningen är nödvändig, men att även andra utbildningslinjer bör kunna ligga till grund för sjuksköterskeutbildning, kanske t. o. m. vara att förorda.

Ett intressant försök startade hösten 1986 resp. 1987 med intagning till hälso- och sjukvårdslinjens inriktningar mot onkologi resp. diagnostisk radiologi, där de särskilda förkunskapskraven slopades för att tillgodose

genom förlängd utbildning inom högskolans ram. Vi hälsar med tillfredsställelse att försöksverksamheten kommer att vidgas fr. o. m. budgetåret 1988/89 till att omfatta antagning till hälso- och sjukvårdslinjens samtliga sex inriktningar men förutsätter att en noggrann utvärdering görs. Vi instämmer i det angelägna att hälso- och sjukvårdslinjen kan dra till sig tillräckligt antal sökande och nya rekryteringsvägar bör prövas. Det är emellertid viktigt att kvalitetskraven upprätthålls, och en viss yrkespraktik före högskoleutbildningen är att eftersträva vid intagning direkt från teoretiska linjer. Eventuellt bör en "provelevtid" kunna prövas.

Komplettering med *påbyggnadslinjer* är nödvändiga för vissa vårdinriktningar. Vi kan dela föredragande statsrådets åsikt att regering och riksdag inte bör detaljreglera påbyggnadslinjernas innehåll och inriktningar och att UHÄ i stället bör fastställa detta. Erfarenheterna visar emellertid att högre alternativkurser visat sig nödvändiga för vissa linjer, t. ex. laboratorieassistentlinjen, rehabiliteringslinjens inriktning mot sjukgymnastik samt hälso- och sjukvårdens inriktning mot radiologi och onkologi.

Vi har tidigare påtalat att *samordningen mellan landstingens verksamhetsplanering och utbildningsplanering* varit dålig, vilket riksrevisionsverket också tidigare påvisat. Vi anser att det fortfarande finns brister i denna samordning men är medvetna om att andra faktorer, som t. ex. löne- och anställningsförhållanden, arbetets organisation m. m. spelar stor roll för rekryteringen. Landstingen måste göra stora ansträngningar för att öka rekryteringen till det viktiga vårdområdet.

Statligt huvudmannaskap

Vi har tidigare framfört utredningskravet om statligt huvudmannaskap för vårdhögskoleutbildning och återkommer i denna fråga, då vi anser att de skäl som angavs av huvudmannaskapskommittén år 1981 fortfarande äger giltighet:

- Ett effektivt resursutnyttjande
- En starkare anknytning till forskning
- En enhetlig utbildningskvalitet
- Bättre överblick och samordning

Inte minst när det gäller *forskningsanknytningen* vore ett statligt huvudmannaskap att föredra.

Det är ett påtagligt problem att grundutbildningen och forskarutbildningen inom omvårdnadsforskningen har olika huvudmän. Grundutbildningen har inget naturligt samband med forskning inom sitt område. Vårdhögskolorna har inte kunnat bygga upp en adekvat forskningsanknytning och forskningsorganisation. Omvårdnadsforskningen har inte kunnat utvecklas självständigt och fritt. Landstingen har inte tillräckligt tagit sitt ansvar för omvårdnadsforskningen, och forskningstjänster är sällsynta inom vården.

Med ett statligt huvudmannaskap för högskoleutbildningen skulle effektiva lösningar kunna nås på ett helt annat sätt än nu. De resurser som står till förfogande för forskningen skulle inte splittras utan kunna utnyttjas på ett rationellt sätt.

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att gymnasieskolans vårdlinje bör förlängas till tre år,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att prioriteringen av 16-åringar avskaffas vid intagning till vårdlinje och social servicelinje,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att relevant arbetslivserfarenhet bör meritvärderas vid antagning till gymnasieskolans vårdlinje och sociala servicelinje,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att matematik, naturkunskap, svenska och engelska bör vara obligatoriska ämnen på gymnasieskolans vårdlinje,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om någon form av lämplighetsprövning för tillträde till gymnasieskolans vårdlinje och sociala servicelinje, t. ex. yrkesinriktad arbetspraktik,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att tillträdeskraven till sjuksköterskeutbildningen bör höjas,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att vårdinriktade kompletteringskurser till teoretiska linjer inom gymnasieskolan är en bra grund för sjuksköterskeutbildning,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att behoven av ökade kunskaper i naturvetenskapliga ämnen, matematik och engelska bör beaktas inom all vårdutbildning,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att möjligheten till komplettering med påbyggnadskurser till vissa linjer inom de postgymnasiala vårdutbildningarna bör utökas,

10. att riksdagen hos regeringen begär en utredning om ett enhetligt, statligt huvudmannaskap för *all* vårdhögskoleutbildning.

Nils Carlshamre (m)

Göte Jonsson (m)

Rune Rydén (m)

Lennart Blom (m)

Görel Bohlin (m)

Göran Ericsson (m)

Ingvar Eriksson (m)

Karin Falkmer (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Göran Allmér (m)

Birger Hagård (m)

Hans Dau (m)

Anders G Högmark (m)

Sten Andersson (m)

i Malmö

Siri Häggmark (m)

Gullan Lindblad (m)

Blenda Littmarck (m)

Jerry Martinger (m)

Ewy Möller (m)

Karl-Gösta Svenson (m)

Ingegerd Troedsson (m)

Birgitta Rydle (m)

Ingela Gardner (m)

Lars Ahlmark (m)

Hans Nyhage (m)

Elisabeth Fleetwood (m)

